

זול לצבא, יקר לחברה

קיצור שירות החובה והעלאת שכר החיילים
עדיפים על שירות לאומי

לפני מלחמת ששת הימים, בין השנים 1949-1967, הסתכם שירות החוב בה לבנים בשנתיים וחצי, ובחלק מהתקופה אף ירד לשנתיים ורבע. זאת, למרות שבאותה תקופה התפרש הצבא המצרי בסיני וברצועת עזה, צבא ירדן נמצא פחות מ-20 ק"מ מתל-אביב, ולא פעם היו התקפות טרור רצחניות. לאחר מלחמת ששת הימים הוארך שירות החובה לבנים, באופן זמני לשלוש שנים, וה"זמניות" נמשכת קרוב ל-40 שנה. בתקופה הזו חלו באיזור שינויים אסטרטגיים מפליגים: הושג שלום עם מצרים ועם ירדן, סיני פורד זה, בעיראק חל שינוי דרסטי, סוריה נחלשה מאוד והערבים איבדו את תמיכתה של ברית המועצות במאבקם בישראל. ובכל זאת, לא קוצר שירות החובה, ושכר חיילי החובה לא הועלה משמעותית.

ההסבר לכך נעוץ בעובדה, שחיילי החובה אינם מאורגנים ואינם מהווים "קבוצת לחץ". במצב בו ציבור רחב אינו נהנה מכוח ארגוני או פוליטי, נוהגים חבריו "להצביע ברגליים". בצה"ל משתקף הדבר בירידה מתמדת באיחוז המשרתים בפועל.

השירות הממושך גובה מחיר כלכלי וחברתי אדיר. מבחינה כלכלית, מדובר ב"מס עוכר", שבו משלם החייל למדינה, תמורת שכר אפסי, את שוויה של עבודתו בצבא. לכך מצטרף הגזק החמור למשק, לכלכלה ולהשכלה הגבוהה, עקב כך שהצעירים יוצאים ממעגל הלימוד והעבודה למשך שנים רבות.

לאחר קום המדינה נהנו כמה מאות תלמידי ישיבה מפטור משירות צבאי. עם עלייתו של מנחם בגין לשלטון, הוחלט על מתן פטור גורף לכל מי שתורתו אומנותו. ההחלטה לקתה בעיוורון מוחלט, כאשר למשמעות של פתיחת מסלול התחמקות מהשירות הצבאי. אחוז הפטורים לאלה ש"תורתם אומנותם" הלך וגדל, וההערכה היא שכיום מדובר ביותר מ-10% מחזור. הגזק שגורמת תופעה זו הוא אדיר: זוהי השתמטות מאורגנת, שממדיה הגדולים ומנקרי העיניים מעניקים תמריץ וצידוק לקבוצות אחרות להשתמט משירות.

אין תימה אפוא, שאנו עדים לירידה מתמדת באחוז המשרתים שירות חובה ולגידול במספרם של אלה המוצאים דרך להתחמק. אנחנו מתקרבים במהירות למצב, שבו רק כ-50% ממחזור הגיוס ישרתו בצבא. התהליך מזין את עצמו, ותחושת האפליה הולכת וגוברת ככל שגדל אחוז המתחמקים. כל הניסיונות לגייס את אלה ש"תורתם אומנותם" כשלו, וחוששני שגם הרעיון של שירות לאומי לאלה שאינם משרתים בצבא הוא שגוי. שירות כזה, שיהיה קצר, קל ונוח, רק יגביר את הלגיטימציה של התחמקות מהשירות בצה"ל, וייצור לחץ לשרת במסגרתו במקום במסגרת הצבא. אינני מאמין שתוצאת תעסוקה ראויה במסגרת זו לעשרות אלפי נערים ונערות. יהיה צורך במנגנון עצום שינהל את השירות, יראג לתעסוקה ויפקח על המשרתים בו. ההסדר כולו כרוך בכזבו משאבים אדיר. לכן, במקום להקצינות משאבים לשירות הלאומי, עדיף להשתמש במשאבים אלה כדי להגדיל את התשלומים לחיילים בשירות חובה.

הדרך המעשית היחידה להתמודד עם ההתחמקות מהשירות ובעיית האפליה היא על ידי קיצור משמעותי של משך שירות החובה ותשלום שכר הדין למשרתים במסגרת זו. התשלום משקף ולו חלק מהעלות האמיתית של השירות, שהוא אולי "זול" לצבא, אך יקר למשק ולחברה, וכמוכן לאלה הממלאים את חובתם. כל קיצור בתקופת השירות וכל שיפור בשכר החיילים מצמצמים את האפליה בינם לבין אלה שאינם משרתים, ותורמים לתחושה שהמדינה יודעת להוקיר לא רק את המתחמקים אלא גם את המשרתים.